

IKC-ontwikkeling is onomkeerbaar

De IKC-ontwikkeling is onomkeerbaar. Hoewel er nog geen harde onderzoeksresultaten zijn naar de langetermijnimpact op de ontwikkeling van kinderen in Nederland, wordt er niet getwijfeld aan het nut van samenwerking tussen kinderopvang en school. Maar wanneer mag je jezelf een integraal kindcentrum noemen? Is het gros slechts 'dakdeler' of zijn we veel verder? Experts aan het woord over IKC anno 2019.

 Carla Overduin

'

'IKC is een containerbegrip', zegt Job van Velsen, voormalig projectleider van het Landelijk Steunpunt Brede Scholen. Hij begeleidt als consultant (Etuconsult) het opzetten van IKC's in Nederland en op de Antillen. 'Twintig jaar geleden begon deze ontwikkeling met de brede scholen. Een beweging waaruit het IKC als meest logische model naar voren kwam; de school als community. Een populair model, maar het gevaar is dat hetzelfde gebeurt als met brede scholen: het wordt een te algemeen begrip.' Wat is dan een echt IKC? 'Het gaat om de visie op ontwikkelen en leren; hoe kan de samenwerking tussen kinderopvang en onderwijs leiden tot méér voor kinderen? Denk na over alle aspecten: hoe realiseer je de doorgaande lijn? Hoe ga je met ouders om? Dan weten politici, bestuurders van kinderopvang en school, leidinggevenden en medewerkers allemaal waar je over praat. De inhoud moet vooropstaan.'

Hoe ver is de IKC-ontwikkeling nu? Van Velsen: 'In de afgelopen tien jaar hebben we een enorme verandering gezien.

Job van Velsen

Foto: Daan van Velsen

Het is standaard dat een nieuwe school geen standalone is, maar dat er ruimte is voor kinderopvangdiensten. Voorschool, kinderopvang en bso worden vanaf het begin meegenomen. Ik zie vacatures voor IKC-directeuren in de krant, hoor ouders vragen om een goede overdracht van peuters naar school, allemaal signalen. Het IKC is een feit.'

Gijs van Rozendaal

Dakdelers

Vraag is echter hoe ‘integraal’ een doorsnee-IKC is? In het recente Kohnstamm-onderzoek werden tien innovatieve voorlopers gevraagd naar hun kenmerken. Zijn zij het neusje van de zalm en is het gros toch vooral ‘dakdeler’? Een bekend criticus is Gjalt Jellesma, voorzitter van BOInK. ‘Nederland is inmiddels helaas vergeven van fake-IKC’s. Wel het bordje op de deur, maar zonder de inhoud die bij een echt integraal kindcentrum hoort. Wat kinderopvang-ondernemers bezielt die maar blijven roepen dat zij zo snel mogelijk onderdeel willen worden van een IKC, is mij dan ook een raadsel’, schrijft hij in zijn column in het februari-nummer van *Management Kinderopvang*. Heeft Jellesma gelijk, is het gros van de IKC’s meer naam dan daad? Gijs van Rozendaal, voorzitter van PACT voor Kindcentra, nuanceert: ‘Het is waar en niet waar. Ik oordeel niet over wie wel of niet goed bezig is. Soms moet je simpel beginnen met een gezamenlijke kerstviering en breid je dat uit

met halfjaarlijks overleg over de kinderen tussen school en bso. Dat kan al veel opleveren.’

Lange adem

Van Rozendaal vervolgt: ‘Het gaat ook niet om de samenwerking op zich. Samen in één gebouw zitten is simpel te regelen. Wat je tot stand wilt brengen is veel belangrijker dan de vorm. Sturen op toegevoegde waarde, een veranderingsproces inzetten. Dat is een kwestie van lange adem en voor scholen nog moeilijker dan voor de kinderopvang. Als PACT voor Kindcentra stellen we dat er bepaalde ambities moeten zijn. Gelijke kansen voor elk kind, inclusie, een gepersonaliseerde benadering waarbij kinderen hun talenten ontwikkelen, de ontwikkeling van jongs af aan begeleiden en een leef-/leergemeenschap creëren waarin kinderen democratisch burgerschap en 21e-eeuwse vaardigheden leren. Een kindcentrum realiseert die dingen in samenhang met elkaar.’

Koppeling

Van Velsen (Etuconsult): ‘De vraag is wanneer je een goed IKC bent. Eén onderdeel goed uitwerken, zoals gezamenlijke thema’s, en de rest niet, vind ik geen IKC. De koppeling aan inhoud is belangrijk. De visie op leren en ontwik- >

‘De inhoud moet vooropstaan’

Onderzoek Kohnstamm Instituut

Foto: Edgar Tossijn

Annemiek van Veen

Wat kenmerkt een IKC? Kohnstamm Instituut deed recent een onderzoek in opdracht van het Kinderopvangfonds/PACT voor Kindcentra. Directies van tien voorlopers werden geïnterviewd. 'IKC is een verzamelbegrip. Veel samenwerkingen onder één dak noemen zich IKC', aldus onderzoeker Annemiek Veen van het Kohnstamm Instituut. 'Wij concluderen dat de meerwaarde niet zozeer zit in het innovatieve. Ook reguliere scholen zonder IKC-samenwerking kunnen innovatief zijn in hun aanpak. Het gaat om de combinatie van het nastreven van "andere doelen", denk aan 21e-eeuwse doelen en de inclusiegedachte. Je volgt kinderen in principe van jongs af aan; van kinderopvang en

school tot bso. En helpt zo snel mogelijk als er ondersteuning nodig is, bijvoorbeeld vanuit het oogpunt van zorg. Een IKC combineert deze doelen in een individuele benadering van het kind.' Verder valt een aantal gemene delers op, aldus het onderzoek. Er is een uitgesproken visie met sterk leiderschap, en teams worden gedeeld. Medewerkers zijn ten minste ondersteunend aan elkaar. IKC's bieden maatwerk, waarbij elk kind in eigen tempo een persoonlijk programma volgt. Het werk van kinderen en hun eigen reflectie daarop staan centraal. De vraag 'hoe pak je het aan' is net zo belangrijk als het antwoord dat een kind vindt. Kinderen worden hierbij nauwlettend gevolgd met volgsystemen, en ouders worden actief ingezet bij het leerproces. Het pedagogisch klimaat moet veilig zijn; een leefgemeenschap waarbij elk kind wordt gekend. Qua organisatie is het streven ontschotting, dus geen grens tussen kinderopvang en school, met vaak een basisgroep en daarnaast een individueel leertraject. Vaak worden basislessen gegeven in vakken zoals taal en rekenen, en heeft het kind verder keuze op basis van zijn interesses. Niet alle IKC's zijn in één gebouw gevestigd. 'Dat hoeft niet per se een belemmering te zijn voor de uitvoering, maar natuurlijk wil iedereen liever onder één dak.'

Een belangrijke vraag is nog niet beantwoord in dit onderzoek: wat levert een IKC op voor het kind? Daar is vervolgonderzoek voor nodig, aldus Veen. 'IKC's denken zelf dat kinderen beter beslagen ten ijs komen in het vervolgonderwijs. Ze hebben bijvoorbeeld meer grip op hun eigen leren. Eén IKC ziet als resultaat dat er minder kinderen worden doorverwezen naar het speciaal onderwijs.'

kelen, de kernwaarden, moeten gezamenlijk zijn. Wat hebben kinderen op deze locatie nodig? Dat is in hartje Blaricum anders dan in de Amsterdamse Pijp. Er zijn, zo is mijn beeld, zeker meer vergevorderde IKC's dan de tien in het Kohnstamm-onderzoek. Maar het IKC moet geen dogma worden. Er zijn wel honderden goede samenwerkingen. Veel kindcentra kunnen wel hun beleid beter zichtbaar maken. Je moet de visie ruiken, zien, horen en proeven; van inrichting tot personeelsbeleid.' Conclusie? 'Het tempo zit erin en samenwerking wordt intensiever', aldus Van Rozendaal. 'In het nieuwste Oberon-onderzoek zien we toename in interactie tussen kinderopvang en scholen, en afspraken worden vaker juridisch vastgelegd. Een kwart van scholen en kinderopvang presenteert zich nu als kindcentrum.'

Tijd nodig

Het kost tijd, volgens de insiders. Van Velsen: 'Het proces is onomkeerbaar, maar het is een enorme verandering in de wereld van kinderopvang en onderwijs. Vanaf de start

ben je wel vijf tot tien jaar bezig voor het echt vorm krijgt. We kijken allemaal naar prachtige voorbeelden, zoals Laterna Magica en Mondomijn, maar het duurde bij hen ook jaren. Pas op dat je niet vooral de belangen van de organisatie in stand houdt, maar dat de focus blijft op het allerbeste dat je kunt doen voor kinderen. Verzand niet in oeverloos gepraat over bezwaren. Bijvoorbeeld: wanneer overleg je met elkaar? Pedagogisch medewerkers en leerkrachten werken op zulke verschillende tijden. Het vraagt een flexibele mindset. Zoek elkaar op inhoud en gebruik elkaars krachten. Je hebt expertise van het jonge kind in huis, kunt andersoortig speciaal personeel aannemen, nauw met elkaar samenwerken. Dan kan een IKC heel positief werken.'

Van Rozendaal: 'Het ontwikkelen van nieuwe werkwijzen kost tijd en er zijn belemmeringen. De meeste voorlopers zijn gevestigd in witte wijken met een hoge bso-participatie. Je hebt minimaal 80 procent participatie nodig om onderwijs- en bso-tijd te kunnen mengen. Dat is lastig in achterstandswijken.'

Onderzoek Oberon

Onderzoeksbureau Oberon heeft na een eerste meting in 2016 nu opnieuw onderzoek gedaan – in opdracht van Het Kinderopvangfonds – naar de samenwerking tussen onderwijs en kinderopvang. De resultaten:

- > Vrijwel alle scholen werken samen met kinderopvang. De meerderheid van de schoolbesturen en kinderopvangbestuurders (ruim 80 procent) is ook op een bestuurlijk niveau de samenwerking aangegaan.
- > Vergeleken met 2016 is de samenwerking geïntensiveerd. Er is een verschuiving van start- en opbouwfase naar consolidatie; visie en doelen zijn vaker op elkaar afgestemd; er is een toename in de interactie tussen de professionals van de verschillende disciplines en de afspraken over samenwerking zijn vaker juridisch vastgelegd. De top 3 van de gezamenlijke doelen zijn: een plek bieden waar kinderen hun talenten kunnen ontwikkelen, het voorkomen en bestrijden van onderwijsachterstanden en betere zorg bieden voor kinderen met een ondersteuningsbehoefte.

Hoe ziet de samenwerking er in de praktijk uit?

- > Realiseren van doorgaande ontwikkelingslijnen voor kinderen van 0-12 jaar
- > Zorgen voor soepele overgangen en een warme overdracht
- > Gebruikmaken van elkaars expertise
- > Structureel contact op de werkvloer
- > Regelmatig overleg op directie- en bestuursniveau
- > Vaak samen onder één dak

Als je de scholen en de kinderopvangorganisaties vraagt welke meerwaarde ze zien in de samenwerking geven ze aan dat kin-

deren zich beter ontwikkelen, met meer plezier naar school gaan en dat kinderen die zorg nodig hebben sneller worden geholpen. Ouders kunnen zorg en arbeid makkelijker combineren en het is voor hen ook duidelijker bij wie ze terecht kunnen. Steeds meer samenwerkende basisscholen (24%) en kinderopvangorganisaties (26%) profileren zich als kindcentrum en treden onder die noemer naar buiten. En dat is meer dan alleen een bordje ophangen. Deze kindcentra onderscheiden zich door een gezamenlijke vastgestelde visie op leren en ontwikkelen, structurele doorlopende ontwikkelingslijnen en integrale arrangementen. Ook werken de leerkrachten, pm'ers en anderen samen in één team.

De organisaties zijn redelijk tevreden over de samenwerking. Al hebben de bestuurders last van knelpunten zoals een bemerrende wet- en regelgeving, de gescheiden werelden van onderwijs en opvang, ongeschikte huisvesting en lastige financiering(ssstromen).

Stoppen is geen optie. Alle partijen willen door met de samenwerking en zetten daarbij in op de versterking van de relatie met de huidige partner(s). Degenen die nog verder willen uitbreiden, denken hierbij aan samenwerking met jeugdhulp en zorgaanbieders. Op de lange termijn wil bijna de helft van alle bestuurders toewerken naar een integrale organisatie voor onderwijs en kinderopvang.

Dit onderzoek is gedaan onder 1600 respondenten van scholen en kinderopvang en is daarmee representatief. Het onderzoek Samenwerking in beeld 2019 en de factsheet zijn terug te vinden op de site van Oberon: www.oberon.eu. Of op de site van PACT voor Kindcentra: www.pactvoorkindcentra.nl, onder Nieuws.

Hij ziet nog een ander obstakel groeien. 'Steeds meer scholen denken te makkelijk: ik kan zelf ook een kinderopvangstichting opzetten, doen we er even bij. Die houding heeft al tot een verschooling van de kleuterschool geleid, daar moeten we mee oppassen. Scholen nemen bij de IKC-vorming een dominante positie in, gaan vaak over de huisvesting, stellen de voorwaarden. De gelijkwaardigheid staat onder druk. Het risico is niet alleen een koude sanering van de kinderopvang, maar het is ook een enorme onderschatting van de kracht en competentie van deze pedagogische voorziening. Het wreekt zich dat het kabinet geen standpunt inneemt over IKC's. De kinderopvang kan daarvan de dupe worden.'

Wet- en regelgeving

Het probleem van gedateerde wet- en regelgeving (twee wetten, twee cao's, verschillend toezicht op kwaliteit en veiligheid) mag geen excuus zijn om de IKC-ambitie op te geven. Van Velsen: 'Het zou handiger kunnen met één cao en één wet voor opvang/educatie, maar er zijn escapes. Stichting

Blosse in Heerhugowaard heeft zowel pedagogisch medewerkers als leerkrachten in dienst, maar als backoffice een holdingstructuur met aparte poten opvang en onderwijs.' Van Rozendaal besluit: 'De Nederlandse overheid is slecht bezig. In Duitsland is 30 miljard euro geïnvesteerd, waarbij alle kinderen nu recht hebben op kinderopvang. Wij lopen achteraan in Europa. Dat is onhoudbaar, vooral omdat de

'Wij lopen achteraan
in Europa'

eerste drie levensjaren zo belangrijk zijn in de ontwikkeling. Daarop moeten we enorm investeren. Elk kind van nul tot twaalf jaar moet dagelijks ontwikkelingsaanbod krijgen. Die toegangsweg moet er komen voor elk kind, en ik ben optimistisch: dat komt er ook. We gaan de goede kant op. Maar het is twee stappen vooruit, één achteruit.' <